

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O`RTA
MAXSUS TA`LIM VAZIRLIGI
NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
TARIX FAKUL`TETI
« IJTIMOIIY MADANIY FAOLIYAT »
KAFEDRASI**

ETNOMADANIYAT

FANIDAN

***SEMINAR MASHG`ULOTLARI
ISHLANMASI***

N a m a n g a n - 2010

№	Mavzular	Soat
	Etnomadaniyat fani va uning tarixiy-nazariy asoslari	2
	Markaziy Osiyo xalqlari madaniyati va uning tub negizlari.	2
	O`rta Osiyo etnomadaniyatini o`rganishda o`zma manbalarning o`rni	2
	O`zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixiga oid manbalar	2
	O`zbeklar etnik tarixining dastlabki bosqichi (mil. av. VII asrga qadar).	4
	O`zbekiston xalqlari: ahmoniylar, kushon, qang`lar, toxarlar va eftaliylar davrida.	2
	VI-VII asrlar turkiy qabilalar mujasamlashuvining ilk bosqichi	2
	O`zbek milliy mentaliteti va uning oziga xos xususiyatlari	2
	IX-XII asrlarda Movarounnahr va unga tutash vintaqalardagi etno-madaniy jarayonlar	2
	Zamonaviy etnik jarayonlar	2
	O`zbek xalq o`yinlarining vujudga kelishi va shakllanishi	2
	Xalq o`yinlarining turlari va an`analari	2
	Milliy xalq o`yinlarini tiklash va rivojlantirish	2
	Folklorshunoslik fani. Folklorning o`ziga xos xususiyatlari	2
	QADIMGI DAVR O`ZBEK FOLKLORI	2
	O`ZBEK XALQ OG`ZAKI IJODINING RIVOJLANISHIDA XALQ MAQOLLARI, TOPISHMOQLARI VA QO`SHIQLARINING TUTGAN O`RNI	2
	Xalq og`zaki ijodida dostonchilik	2
	Xalq teatri va milliy raqslar	2
	Ilk orta asrlar davrida tarbiya va pedagogik qarashlar	2
	Ma`rifat darg`alari	2
	Etnopedagogika va milliy ma`naviyat	2
	Bayramlarning vujudga kelishi O`zbek xalq bayramlari tarixidan	2
	Tabiat bayramlari. Navro`z va Xosil bayrami	4
	Qadimiy diniy e`tiqodlar va dinlar	2

	SHamanlik genezisi va lokal xususiyatlari	2
	Zardushtiyluk dini bilan bog'liq an'ana va marosimlar	2
	An'anaviy oila - turmush marosimlarda qadimiy diniy e'tiqodlar	4
	Nikoh to'yi marosimlarida afsungarliklar va qadimiy diniy e'tiqodlar simbiozi	2
	Motam marosimlarida arxaik diniy e'tiqodlar izlari	2
	O'zbeklarning xo'jalik an'analarda diniy-etiq'odiy q'arashlar simbiozi	4
	CHorvachilik bilan bog'liq marosimlarda qadimiy diniy e'tiqodlar.	2
	O'zbek xalqi moddiy madaniyatida qadimiy diniy tasavvurlar va e'tiqodiy qarashlarning arxaik izlari	4
	An'anaviy kiyimlarda qadimiy diniy tasavvurlar va ramziylik	2
	JAMI	76

1-Mavzu:ETNOMADANIYAT FANI VA UNING TARIXIY-NAZARIY ASOSLARI.

Reja:

Kirish.

Fanning maqsad va vazifalari.

Fanning ilmiy-nazariy sifatleri.

Markaziy Osiyo halqlarining ma'naviy madaniyati va uning tub negizlari.

Madaniyat tushunchasi.

Etibor bering

Bugungi kunda turmush tarzimizni ijtimoiy-madaniy faoliyat yutuqlarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Buning boisi o'zbek xalqi uzoq o'tmishdan boshlab ma'naviy madaniyatni yuksaltirishda etarlicha faoliyat ko'rsatib kelgan. Kishilik tarixida yaratilgan va ma'lum taraqqiyot bosqichlarni o'z boshidan kechirgan buyuk siymolar xamda ota-bobolarimiz, ma'naviy madaniyat yutuqlarini oltin meros sifatida kelajak avlodlarga qoldirib ketganlar. Albatta bunday vorisiylik o'z navbatida yosh avlodning ijtimoiy ongida xurmat, ehtirom shukuxini tashkil etsa, bu muqqadas qadriyatni ijtimoiy xayotda sodir bo'layotgan barcha o'zgarishlarga qaramay, bu merosdan mukammal foydalanishni, uni yanada taraqqiy etishi uchun barcha imkoniyatlarimizni amalda qo'llashlikni taqozo etadi.

O'zbekiston Resublikasi Vazirlar Maxkamasining *"Ma'naviyat va ma'rifat jamoatchilik markazi xuzurida "Oltin meros" xalqaro xayriya jamg'armasini qo'llab-qo'ltiqlash to'g'risida"* gi Qarorida o'tmish milliy madaniyatimizni yanada taraqqiy ettirish, buyuk ajdodlarimizning asrlar davomida yaratgan bebaho madaniy-ma'rifiy merosini ko'z qorachig'iday asrab-avvaylash, kelgusi avlodlarga yodgorlik qilib qoldirish, xalqimizning umuminsoniy qadriyatlar xazinasiga qo'shgan ulkan xissasini butun dunyoga qayta tanitish, uni keng targ'ib etish, kishilarimiz, ayniqsa, yoshlarimiz ongiga milliy g'urur, milliy iftixor, Vatanga muxabbat va istiqlol g'oyalariga sadoqat tuyg'ularini singdirib borish kerakligi xaqida aniq ko'rsatmalar beriladi. Shunday ekan xozirgi jamiyatimiz xayotida sodir bo'layotgan jadal o'zgarishlar xar birimizdan davr bilan hamnafas bo'lib faoliyat ko'rsatishga, O'zbekiston mustaqilligini mustaxkamlashga, istiqlol yo'lida buyuk davlat barpo etish ishida safarbarlikni qo'ldan bermaslikka da'vat etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. –T., 2008.
2. Karimov I. A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo`q. "Muloqot" 11. 5-son. 1998y.
3. Karimov.I. A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka taxdid.barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.1997.

4. Aminjonova I E. Qadimiy yodgorliklar qissasi. T. 1968.
5. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
6. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
7. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.

2-Mavzu: Markaziy Osiyo xalqlari madaniyati va uning tub negizlari.

Reja:

1. Zardushtiylik davrigacha va undan keyingi madaniyat takomili.
2. "Avesto" - zardushtiylik dinining muqaddas kitobi.
3. Zardusht haqida ma`lumot.

Etibor bering

Tadqiqotlardan ma`lum bo`lishicha, Markaziy Osiyo kishilik jamiyatining eng qadimiy markazlaridan biri bo`lib kelgan. Bunday baxolanish mezoni, albatta tarixiy arxeologik, poleontologik xamda antropologik tekshiruvlar natijalariga tayanadi. Ko`plab qazilma hamda tekshiruvlar Markaziy Osiyo zaminining barcha hududlarida olib borilganligini bilamiz. Eramizdan million yillar burun bu zaminda kishilar yashab kelganligi ham isbotlangan.

Tarixchi, madaniyatshunos olimlarning fikrlariga asoslanib o`tmishdagi ajdodlarimiz madaniyati ma`lum darajada rivojlanib o`tgaligini asos deb kabul kiladigan bo`lsak, bu madaniyat rivojlanish kurtaklarini eng qadimiy poleolit davridan, ya`ni Urta Osiyoda odam zoti paydo bo`la boshlagan - 500 ming yil avvalgi davrlarga borib yetadi. Shu bilan bir qatorda bu yarim million yil doirasidagi inson hayoti, madaniyati, rasm-rusm hamda odatlarini urganish uchun xozirgi kunimizda yetarlicha sharoitlarga egamiz. (U.Qoraboev. "O`zbekiston bayramlari", Toshkent, 1991 yil. 6-7-bb.)

Miloddan ilgari I-ming yilliklar boshlarida, ya`ni bundan 30-26 asrlar muqaddam Markaziy Osiyoda o`troq dehqonchilik rivoj topishi, ibtidoiy jamiyat yemirila borib quldorlik tuzumining vujudga kelishi, Sug`d, Xorazm, Baqtriya kabi davlatlarning paydo bo`la boshlashi, yangi diniy karashlarning shakllanishi natijasida o`sha davrga xos bo`lgan turmush tarzini ifodalovchi an`ana, rasm-rusumlar, marosim va bayramona qadriyatlar yuzaga kelgan. Fargona vodiysining So`x tumanida topilgan Sulungur g`oridagi ashyoi - atiqalar, Anov va Namozgoh, Sopollitepa qazilmalarining namunalari ajdodlarimizning qadimgi makonlari qanday bo`lganligi, hayot va turmush tarzi, ma`naviy-madaniy xususiyatlari to`grisida ma`lum tasavvurlar hosil kilishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
 Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
 Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
 Karimov I.A. YUksak ma`naviyat – engilmas kuch. -T.: Ma`naviyat, 2008 y.
 Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
 Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
 Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
 Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
 Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.

3-Mavzu: O`RTA OSIYO ETNOMADANIYATINING O`RGANISHDA YOZMA MANBALARNING TUTGAN O`RNI.

R E J A:

1. Tarixiy manbalarning umumiy tavsifi.
2. O`rta Osiyo xalqlarining eng qadimgi tarixiga oid manbalar.

Etibor bering

Tarixiy manbalarning umumiy tavsifi. Tarixiy manba-deganda biz o`tmishdan qolgan xamda jamiyat xayotining ayrim bosqichi yoki tomonlarini o`zida mujassamlashtirgan moddiy va ma`naviy yodgorliklarni tushunamiz. Tarixiy manbalar qatoriga qadimgi odamlarning manzilgoxlari, qadimgi shaharlar, qal`alar va ularning xarobalari, sug`orish inshootlari qoldiqlari, ajdodlarimizning mehnat qurollari, uy-ro`zg`or buyumlari, zeb-ziynatlar, tangalar, qoyatosh sur`atlari, petrogliflar, yozma xujjatlar va boshqalar kiradi.

Tarixiy manbalar insonlarning ijtimoiy faoliyati davomida yaratiladi va o`tish xodisalarini o`zida aks ettiradi. Tarixiy manbalarning mavjudligi tarix fani rivojlanishining asosiy shartidir. Tarixiy manbalarsiz tarixni o`rganish mumkin emas.

Xozirgi zamon tarix fanida tarixiy manbalarni shartli ravishda quyidagi 7 asosiy guruhga bo`linadi.

1. ASHYOVIIY MANBALAR. Ashyoviy manbalarga qadimgi odamlarning manzilgoxlari, binolar, turli inshootlar, mehnat qurollari va turli buyumlar kiradi. Ashyoviy manbalarni qidirib topish va o`rganish bilan asosan arxeologiya fani shug`ullanadi.

2. ETNOGRAFIK MANBALAR. Xalqlarning kelib chiqishi, turmush tarzi, ma`naviy xayotini, sodir bo`lgan va bo`layotgan etnik jarayonlarni o`zida aks ettirgan materiallar etnografik manbalar guruhiga kiradi. Bu manbalarni ko`makchi tarix fanlari - etnologiya fani o`rganadi. Etnografik manbalar ayrim xollarda uzoq o`tmishini qayta tiklashda g`oyat muhim rol o`ynaydi. Masalan, XIX asrda amerikalik etnograf olim L. Morgan SHimoliy Amerikada yashagan xindularning irokezlar qabilasi xayotini o`rganib, o`zining "Qadimgi jamiyat" nomli asarini yozdi. Uning bu asarini insoniyat tarixining ilk davri - ibtidoiy jamiyat tarixini tadqiq etishda yaqindan yordam berdi. Xozirgi kunda turli o`zbek urug`lariga mansub bo`lgan axoli guruhlarining jamlovi. Ularning etnik xususiyatlarini o`rganish tariximizning etnik saxifalarini yoritishda muhim ahamiyat kasb etadi.

**3. FOL`KLOR MANBALAR.** Xalq uzoq asrlar davomida o`zi ortirgan tarixiy bilimlarni og`zaki ijod orqali avloddan-avlodga etkazib keldi. Turli rivoyatlar, asotirlar, xalq dostonlari va maqollarda tarixning u yoki bu tomonlari o`z aksini topdi. Taniqli rus tarixchisi B. D. Grekov

yozganidek, rivoyat va asotirlar - "Bu xalqning o'zi so'zlab bergan tarixidir". O'rta Osiyo eng qadimgi xalqlarining ogzaki ijodiyoti namunalari bizgacha "Avesto" kitobi orqali, shuningdek antik tarixchilar xamda Tabariy, Narshaxiy, Beruniy va boshqalar asarlari orqali etib keldi. O'rta Osiyoda istiqomat qilgan qadimgi qabila va elatlarning rivoyatu asotirlarlari ularning turmush tarzi va ma'naviy dunyosi xaqida ma'lumot beradi. Qadimgi ajdodlarimizning ajnabiy bosqinchilarga qarshi olib borgan kurashlari to'grisida hikoya qiladi. Bu rivoyat va ertaklarda malika To'maris, cho'pon SHiroq, baxodirlar Rustam va Siyovushlar obrazini yaratdi. Ularning Vatan ozodligi yo'lidagi fidokorona kurashlarini tarannum etdi. Xalq afsonalari Abulqosim Firdavsiyning mashhur "SHoxnoma" asarining syujetini tashkil etdi.

O'rta asrlarda o'zbek xalqi ijod qilgan epik dostonlar, ertaklar va qo'shiqlar, maqol va topishmoqlar xalq tarixini, uning ruhiyati va ma'naviyati tadqiq etishda muhim ahamiyatga egadir. Lekin shuni ham ta'kidlab o'tish lozimki, fol'klor manbalari aniq tarixiy manba sifatida qabul qilinishi mumkin emas. Buning asosiy sababi shuki, rivoyatlarda ko'p xronologik chalkashliklar mavjud xamda tarixiy shaxslarning faoliyat ko'rsatgan davri o'zgarib turadi. Fol'klor shunday janrki, unda so'zlovchi voqealar syujetini o'zi hohlagan tarzda o'zgartirishi mumkin. Shuning uchun fol'klor materiallaridan faqat qo'shimcha tarixiy manba sifatida foydalanish maqsadga muvofiqdir.

4. LINGVISTIK MANBA. O'zbek tili va boshqa tillarning leksik tarkibida mavjud bo'lgan va xozir xam mavjud atamalar va toponimlar (joy nomlari)ni tadqiq etish jarayonida qimmatli tarixiy materiallar qo'lga kiritilishi mumkin. Atamalar va topilmalarning kelib chiqishi va mazmunini aniqlash bilan lingvistika (tilshunoslik) fani shug'ullanadi. Bunday ma'lumotlar lingvistik manbalar deb ataladi. Masalan, "Buxoro" toponimi sanskrit tilidagi "vixara" so'zining o'zgargan varianti bo'lib, "ibodatgoh" degan ma'noni bildirilishi aniqlangan. Qadimda Buxoro shahrida buddaviylarning ibodatxonasi mavjud bo'lganligi sababli keyinchalik bu so'z mazkur shaharga nisbatan ishlatila boshlagan. Shunga o'xshab "vag'nze", "dax'yu", "suyurg'ol", "tanxo" singari yuzlab atamalarining kelib chiqishini o'rganish qiziqarli tarixiy ma'lumotlar beradi.

5. FOTOKINOXUJJATLAR. Fotograf hamda kino san'ati paydo bo'lgandan so'ng tarixiy manbalarining yangi bir guruhi vujudga keldi. Bunday manbalar fotoxujjatlar deb ataladi. Toshkentdagi O'zbekiston Respublikasi Markaziy kinofotofonoxujjatlar Davlat arxivida XIX asrning oxiridan xozirgi kunga qadar bo'lgan muddatda o'lkamizda sodir bo'lgan voqealarni aks ettiruvchi boy fotoxujjatlar kolleksiyasi saqlanadi. Kinoxujjatlar esa asosan Oktyabr' to'ntarishidan keyingi davrni aks ettiradi. Fotokinoxujjatlarning muhim tomoni shundan iboratki, ular tariximizning turli laxzalarini jonli tarzda gavdalandiradi. Xujjatlarning bu guruhini o'rganish va ulardan foydalanish bizning tarixiy tasavvurimizni yana kengaytiradi va chuqurlashtiradi.

6. FONOXUJJATLAR. Fonoxujjatlar deganda biz grammafon plastinkalari hamda magnit tasmalarga yozib olingan nutqlar, suxbatlar, adabiyot va san'at asarlarini tushunamiz. O'zbekiston Markaziy kinofotofonoxujjatlar Davlat arxivida qator shunday xujjatlar saqlanmoqda. SSSR va O'zbekiston SSR davlat va jamoat arboblari, fan adabiyot va san'at namoyondalari, ishlab chiqarish ijodkorlarining nutq va interv'yulari, eski bol'sheviklar, grajdanlar urushi va ikkinchi

jahon urushi faxriylarining esdaliklari alohida o`rin tutadi. Lekin bu xujjatlarning ko`pchiligi o`sha davrda hukmron bo`lgan kommunistik mafkura ruxi bilan yo`g`irilganligini ta`kidlab o`tish zarur. Arxivda shoir va yozuvchilarning o`z asarlaridan o`qigan parchalari matni, san`at ustalarining kontsertlari ham yozib olingan. Fonoxujjatlar xam tarixning jonli manzaralarini yaratishga, adabiyot va san`at tarixini teran o`rganishda muhim o`rin tutadi.

7.YOZMA MANBALAR. Yozma manbalar tarixiy manbalarning muhim va asosiy qismi hisoblanadi. O`rta Osiyoda miloddan avvalgi 1 mingyillikda dastlab oromiy yozuvlari, so`ngra asoslangan so`g`d, xorazm va baqtriya yozuvlari tarq`aldi. Keyinchalik bu mintaqada yunon, kushon, turk va arab yozuvlari yoyildi. Qadimgi Fors, So`g`d, Xorazm, Qadimgi turk, fors-tojik, eski o`zbek, rus va boshqa tillarda bitilgan yozma manbalar ko`p asrlar tariximizni o`rganishda ulkan rol o`ynaydi. Yozma manbalar q`oyalarga, taxta va matolarga, pergament qog`ozlarga yozilgan bitiklardan iborat. Yozma manbalar davrlar bo`yicha nixoyatda notekis bo`lingandir. Eng qadimgi davrlar bo`yicha yozma manbalar nixoyatda oz bo`lib, keyingi asrlarga oid manbalar esa tobora ko`payib boradi. Yozma manbalarning katta qismi son-sanoq`siz jangu jadallar va tabiiy ofatlar natijasida nobud bo`ldi.

Bizgacha etib kelgan tarixiy manbalarning asosiy qismi milodiy X-XX asrlarga mansubdir. XIX asrning oxiri - XX asrning boshlaridan yozma manbalarning miqdori keskin oshib bordi. Xozirgi kunga kelib yozma xujjatlar shu darajada ko`payib ketdiki, ularni unifikatsiya qilish, axborotni kodlashtirish, xujjatlarni saralash va saqlash yo`llarini takomillashtirish extiyoji tug`ildi.

Tarixiy manbalarni 7 ta guruhga bo`lish shartli xarakterga egadir. Masalan, etnografik, fol`klor va lingvistik manbalar yozma shaklda yoki fotoxujjat shaklida bo`lishi mumkin. Bundan tashqari, yuqorida ko`rsatib o`tilgan tarixiy manbalar guruhi o`z navbatida yana kichikroq guruhlariga bo`linishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviyat yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Karimov I.A. YUksak ma`naviyat – engilmas kuch. -T.: Ma`naviyat, 2008 y.
5. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
6. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
7. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
8. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
9. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.
10. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
11. SHoniyozov K. O`zbek xalqining shakllanish jarayoni. T.: SHarq. 2001y.

4-Mavzu: O`zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixiga oid manbalar.

Reja:

O`zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixi.

O`zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixiga oid izlanishlar tarixshunosligi.

Etibor bering

Har bir xalqning tarixi uning etnogenezi va etnik tarixi bilan uzviy bog'liqdir. etnogenez va etnik tarix esa tarix fanining bosh masalasidir. O'zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixi O'zbekiston xalqlari tarixining tarkibiy qismini tashkil etadi. U tarixiy yozma manbalar, etnografiya, arxeologiya, antropologiya, lingvistika, toponimika, epigrafika, numizmatika kabi fanlar bilan o'zaro aloqada va uzviy bog'liq bo'lib, ularsiz o'zbek xalqi etnogenezi va etnik tarixini mukammal ilmiy o'rganib bo'lmaydi. Ayniqsa ushbu muammoning etnogenez qismini o'rganishda ulardan olingan ma'lumotlar masala echimiga ko'p oydinliklar kiritadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y.
4. Karimov I.A. YUksak ma'naviyat – engilmas kuch. -T.: Ma'naviyat, 2008 y.
5. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
6. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
7. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
8. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
9. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.
10. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
11. SHoniyozev K. O'zbek xalqining shakllanish jarayoni. T.: SHarq. 2001y.

5-Mavzu: O'zbeklar etnik tarixining dastlabki bosqichi (mil. av. VII asrga qadar).

Reja:

1. O'rta Osiyo inson paydo bo'lgan – antropogenez yuz bergan xudud.
2. Vatanimizdagi paleolit makonlari.
3. O'rta Osiyo tarixiga oid manbalarda ajdodlarimiz haqidagi ma'lumotlar.

Etibor bering

Sovet davri tarixshunosligida ishlab chiqilgan davrlashtirish ilmiy kontseptsiyasiga ko'ra, odamzodning paydo bo'lishidan dastlabki sinfiy jamiyat tarkib topgunga qadar o'tgan davr «Ibtidoiy jamoa tuzumi» nomi bilan yuritilgan. Bu davrda xususiy mulkchilik bo'lmagan, mulk urug' jamoalariniki bo'lib, u ijtimoiy xarakterga ega, degan tezis fanda hukmron edi. Aslida, «ibtidoiy jamoa tuzumi»ning barcha bosqichlarida mulk ijtimoiy xarakterga ega emas edi. Mulkning ijtimoiy xarakteri ibtidoiy davrning faqat matriarxat bosqichiga xosdir.

Jamiyatning qaysi tuzumga oid ekanligini aniqlashda uning ijtimoiy tarkibi va iqtisodiy ishlab chiqarish xarakteridan kelib chiqiladigan bo'lsa, u holda «ibtidoiy jamoa tuzumi» o'z xronologik doirasining mazmun va mohiyatiga to'liq mos tushmas edi. CHunki bu davrda uch marta tub sifat o'zgarishlari yuz bergan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.

2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Karimov I.A. YUksak ma`naviyat – engilmas kuch. -T.: Ma`naviyat, 2008 y.
5. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
6. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
7. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
8. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
9. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.
10. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
11. SHoniyozov K. O`zbek xalqining shakllanish jarayoni. T.: SHarq. 2001y.

6-Mavzu:O`zbekiston xalqlari: ahmoniyalar, kushon, qang`lar, toxarlar va eftaliylar davrida.

Reja:

1. Axmoniyalar davridagi etnik o`zgarishlar.
2. O`rta Osiyoning turkiylashuv jarayoniga kushonlarning ta`siri.
3. Qang` davlatida aholining etnik tarkibi.
4. Toxarlar va eftaliylar davrida ijtimoiy munosabatlar.

Etibor bering

O`zbekiston tarixining «ilk o`rta asrlar davri» Movarounnahr va Xorazmda badavlat dehqonzodalar mulk egaligining shakllanishi va mahalliy hokimliklarining hukmronlik davri sifatida ma`lum. Bu davrda mahalliy mulk egaligi—dehqonzodalarning paydo bo`lishi va ular asosida qishloq hokimliklarining tarkib topish jarayoni jadal kechadi. Feodal munosabatlar shakllanib boradi. Uning xronologik doirasi — milodiy V-IX asr o`rtalarigacha; asosiy xususiyatlari: erga, ishlab chiqarish vositalariga egalik qilish uzil-kesil xususlashadi, jamiyat ijtimoiy tarkibini kashovarlar—o`rta va mayda mulk egalari, badavlat dexqonzodalar — katta mulk egalari feodallar va ularga qaram kadivarlar—ijarachi qo`shchilar tashkil ztadi, mahalliy hokimliklar timsolida markazlashgan feodal davlat boshqaruv tizimining asoslari yaratiladi, jamiyat asosan zardo`shtiylik va buddaviylik, qisman moniylik, nasroniylik va shamanizm mafkurasi asosida quriladi. Arablar bosqinidan keyin esa, ular o`rnini sekin-asta islom mafkurasi egallaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Karimov I.A. YUksak ma`naviyat – engilmas kuch. -T.: Ma`naviyat, 2008 y.
5. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
6. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
7. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
8. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
9. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.
10. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
11. SHoniyozov K. O`zbek xalqining shakllanish jarayoni. T.: SHarq. 2001y.
12. etnomadaniyat fanidan ma`ruzalar matni. 1-qism. Farg`ona. 2001 y.

7-Mavzu: VI-VII asrlar turkiy qabilalar mujasamlashuvining ilk bosqichi.

Reja:

- 1.Turkiy qabilalarning ilk vatani va oriylar muammosi.
- 2.Turk atamasining etimologiyasi. Afsonalar va manbalar.
- 3.Turk xoqonligi tarkibidagi o`troq qabilalar.
- 4.Turkiylar. etnoslar assimilyatsiyasi.

Etibor bering

Sobiq Sovet davri fanida turkiy xalqlarning vatani — Oltoy, turklar aynan ana shu o`lkada tarkib topib, so`ng boshqa yurtlarga tarqalgan, degan tasavvur shakllangan. Bu tasavvurning paydo bo`lishida turk etnonimi ostida Oltoy hududida xoqonlikning ilk bor tarkib topganligi katta rol o`ynagan. XVIII-XIX asrlar davomida Oltoy mintaqasida olib borilgan etnolingvistik tadqiqotlar ham bunday ilmiy farazning asosli ekanligini tasdiqlaydi. SHunday qilib, Oltoy turkiy xalqlarning ilk vatani sifatida tilga olinib, jahon tarixiy tilshunosligida "Oltoy tillar oilasi" degan atama paydo bo`ladi. Bu tushunchaning ilmiy asoslanishida etnograf va tilshunoslarning bu sohada olib borgan izlanishlari va turklarning kelib chiqishi haqida to`plangan rivoyatlar ham xizmat qildi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Karimov I.A. YUksak ma`naviyat – engilmas kuch. -T.: Ma`naviyat, 2008 y.
5. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
6. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
7. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
8. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
9. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.
10. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
11. SHoniyozov K. O`zbek xalqining shakllanish jarayoni. T.: SHarq. 2001y.

8-Mavzu: O`zbek milliy mentaliteti va uning oziga xos xususiyatlari

REJA:

1. Milliy mentalitet tushunchasi.
2. Mentalitetni shakllanishida zardushtiylik dinining tutgan o`rni.
3. O`zbek mentaliteti o`zgarishlari.
4. Mafkura milliy mentalitetni anglatuvchi kuch.
5. Milliy mentalitetning ma`naviyat bilan bogliqligi.

Etibor bering

Mamalakatimizda barqarorlik muxitining qaror topganligi, mentalitet uzgarishlari va ijtimoiy-siyosiy xavfsizlik xolatlarining uzluksiz amal qilishi xalqimizning bunyodkorlik jarayonlarda faol ishtirok etishini ta'minlamoqda. Shuni qat'iy ishonch bilan aytish mumkinki,bugun Uzbekistonda isloxotlar muqarrar tus oldi, endi ularni ortga qaytarib bulmaydi, eng muximi yurtimizda amalga oshirilayotgan ishlar, yashayotgan odamlar .ularning tafakkuri ,mentaliteti,xayotga uz atrofida yuz berayotgan barcha voqealarga bulgan munosabati uzgarmoqda.

Mustaqillik tufayli mazkur tarixni xolisona urganish imkoniyatiga ega buldik. Ittifoq davrida bir tomonlama talqin etilgan masalalar endi atroflicha yoritilmoqda. Ijodini urganish taqiqlangan allomalar me`rosi qayta tiklanmoqda. Shaxs ma`naviyatini yuksak ruxda, tarixiy xaqiqatdan ogox etib tarbiyalash mustaqil O`zbekistonning ma`naviy taraqqiyoti va kelajagini belgilaydi. Ma`naviyat aql—zakovatli madaniyatli avlodni tarbiyalay olsakgina, oldimizga quyilgan ezgu maqsadlarimizga erisha olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. etnomadaniyat fanidan ma`ruzalar matni. 1-qism. Farg`ona. 2001 y.

9-Mavzu:IX-XII asrlarda Movarounnahr va unga tutash vintaqalardagi etno-madaniy jarayonlar.

Reja:

1. IX-XII asrlardagi ijtimoiy-siyosiy hayotning moddiy va ma'naviy madaniyatning yuksalishidagi ahamiyati. Tabiiy fanlarning ravnaqi.
2. Turkiston buyuk muhaddislar yurti. O'lkamiz hududidan yetishib chiqqan olimlarning islom tarixida tutgan o'rinlari.

Etibor bering

Somoniylar, Qoraxoniylar, G'aznaviylar, Saljuqiylar va Xorazmshohlar sulolalari hukmronlik qilgan IX-XII asrlarda Movarounnahr sarhadlarida yashagan ulus-elatlar o'rtasida nisbatan osoyishtalik, totuvlik, yaqinlik va hamjihatlik vujudga keldiki, buning orqasida o'lkada moddiy ishlab chiqarish, madaniy rivojlanish jarayoni ancha tezlashdi, shaharlar hayoti yuksaldi, savdo-sotiq, hunarmandchilik o'sdi, aholi farovonligi ko'tarila bordi.

Movarounnahr shaharlarining jug'rofiy nuqtai nazaridan Buyuk ipak yo'lining eng muhim tutash nuqtalarida joylashganligi, shu bois bu yerda ishlab chiqarilgan, yetishtirilgan har turli ziroatchilik, chorvachilik, hunarmandchilik mahsulotlari, zargarlik, zeb-ziynat mollarining ayirbosh qilib turilganligi orqasida o'lkaning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayoti jiddiy yuksalishga yuz tutdi. Buyuk ipak yo'lga tutash aholi manzilgohlarida obod va ko'rkam shaharlar vujudga keldi. Jumladan, birgina Xorazm vohasida X asr boshlarida 10 ga yaqin shaharlar mavjud bo'lsa, XI asr o'rtalariga kelib bunday shaharlar soni 40 taga yetdi.

Somoniylar hukmronlik qilgan IX-XI asrlarda ishlab chiqarish tarmoqlari to'xtovsiz kengayib borgan, ko'plab irrigasiya inshootlari, sug'orish kanallari, suv ayirgichlar qurilishi natijasida dehqonchilik madaniyati ancha o'sadi. Somoniylar poytaxti Buxoroga har tomondan olimu-donishmandlar, sayyohu-tijoratchilar, me'moru-hunarmandlar oqib kela boshlagan.

Somoniylar, G'aznaviylar, Saljuqiylar, Xorazmshohlar sulolasiga mansub ma'rifatparvar hukmdorlarning ilm-fan va madaniyatga doimiy rag'bat berishlari orqasida ko'plab, iste'dod sohiblarining salohiyati, ijodi o'sib, yuksalib borgan. O'sha davr hukmdorlari tashabbusi bilan bunyod etilgan va faoliyat ko'rsatgan kutubxonalarda son-sanoqsiz noyob, qimmatbaho kitoblar, qo'lyozmalar to'planganki, bulardan hozirgi avlod kishilari ham bahramand bo'lmoqdalar.

IX-XII asrlarda Movarounnahrda ilm-fan yuksaldi, hozirgi zamon fanining ko'plab tarmoqlari va yo'nalishlariga chinakam poydevor yaratildi. Xususan, matematika, algebra, astronomiya, tibbiyot, biologiya, geodeziya, jug'rofiya, falsafa singari dunyoviy fanlarning ta'mal toshi shu davrda qo'yildi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.

10-Mavzu:Zamonaviy etnik jarayonlar.

Reja:

1. O'zbekiston Respublikasining tashkil topish arafasida etnik holat.
2. Milliy - hududiy chegaralanishning maqsad va mohiyati.
3. Mustaqillikka erishuv va O'zbek millatining shakllanishidagi yangi bosqichning boshlanishi.
4. Respublikamizdagi demografik vaziyat va uning muammolari.

Etibor bering

XX asrning boshlarida Turkistonda qadimdan davom etib kelayotgan etnik murakkablik ancha tartibga tushib qolgan edi. Turkiston aholisi orasida ikki tillilik, ya'ni turkiy—o'zbek va forsiy — tojik tillari mavjud bo'lib, aholining ko'pchiligi turkiy—o'zbek tilida so'zlashardi. Bu ikki tilda so'zlashuvchi elatlar hududiy joylashish jihatidan shunchalar birbirlari bilan aralashib ketgan ketgan ediki, dastlab milliy-hududiy chegaralash davrida ularni ikkiga ajratish juda og'ir kechgan. Bu holat juda qadimqadimlardan davom etib kelayotgan tarixiy jarayon va etnomadaniy haqiqat edi. Har ikkalasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi ham bir xil bo'lib, antropologik tip jihatidan ham o'troq o'zbeklar bilan voha tojiklari bir tip, ya'ni antik davrda shakllangan O'rta Osiyo ikki daryo oralig'i tipini tashkil etardi.

O'zbekiston Respublikasini tashkil etish arafasida turkiy —o'zbek tilida so'zlashuvchi O'rta Osiyo aholisi kelib chiqishi jihatidan uch toifaga bo'li-nar edi. Birinchi toifa —Turkistonning "sart" atamasi bilan ataluvchi o'troq aholisi; ikkinchisi — qadimdan shu zaminda o'troq hayot kechirib kelayotgan muqim turklar; uchinchisi—Dashti qipchoq o'zbeklari. Bularning ikkitasi, ya'ni "sartlar" va muqim turklar shahar va qishloqlarning muqim aholisi edi. Ularning shaharlarda yashovchi qismi hunarmandchilikning turli tarmoqlari va savdo sotiqlik bilan shug'ullansa, qishloqlardagi qismi sug'orma dehqonchilik, bog'dorchilik, poliz ekinlari etishtirish bilan shug'ullanardilar.

"Sart" atamasi bilan yuritilgan turkiy tilli o'zbek etnik qatlamining kelib chiqish ildizlari ilk O'rta asrlarga borib taqaladi, ya'ni arablar bosqini davrida O'rta Osiyoga istilochi arab qo'shini bilan birga yana ikki toifa arablar kirib kelishgan. Ularning birinchisi payg'ambar avlodlari -saidlar bo'lsa (bular asosan axoli orasida islom dinini targ'ib tashviq qilish bilan shug'ullangan), ikkinchisi — tazik nomi bilan kirib kelgan arab savdogarlari bo'lgan. O'sha kezlarda va ungacha ham O'rta Osiyoning tubjoy sug'd aholisi savdo sotiqlikda jaxonga ma'lum edilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.

11-Mavzu:O'zbek xalq o'yinlarining vujudga kelishi va shakllanishi.

Reja:

1. O'zbek xalq o'yinlarini vujudga kelish tarixi.
2. Asrlar davomida xalq o'yinlarining shakllanib takomillashib borishi.

Etibor bering

Dehqonchilik vujudga kelishi va rivojlanishi ikki an'ana: ya'ni baqorda meqnat mavsumiga kirish va kuzda qosilni yiqish yakuniga baqishlangan marosim-bayramlar-ni yuzaga keltiradi. Ayniqsa, yoz bo'yi meqnat qilib, mo'l qosil yetishtirgan deqqonlar xursand bo'lganidan o'ziga xos xirmon to'yini o'tkazib, unda meqnat jarayonlarini o'yin-lar orqali aks ettirishgan. Bu "Mehnat o'yinlari" yaxshi kayfiyatda, bayram qolatida o'tgan.

Shunday qilib, eng qadimiy davrdan boshlab inson qayotida termachilik, ovchilik, chorvachilik, deqqonchilik-ka oid meqnat tajribalari bilan birga o'yin-raqs-lar shakllana boshlaydi. Ongli meqnat va tajriba asosida turli o'yinlar paydotutadi. Chunki o'yinlar boshqalar tajribasidan, ilqor-lar yutuqidan, keksalar ibratidan, avlodlar merosidan samarali foydalanishga imkoniyat yaratgan. Shuni aloqida ta'kidlash kerakki, marosim, san'at, ijod kabi madaniyat turlarining vujudga kelishida va rivojlanishida o'yinlar o'ta muqim rol o'ynagan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R. Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. etnomadaniyat fanidan ma'ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.

12-Mavzu: XALQ O'YINLARINING TUR LARI VA AN'ANALARI.

REJA:

1. Xalq o'yinlari – Etnomadaniyatning tarkibiy qismi.
2. Xalq o'yinlarini paydo bo'lishi va rivojlanishi.
3. Chorvachilik bilan bog'liq xalq o'inlari.

Etibor bering

Ma'lumki, har bir xalq boy o'yin manbaiga ega. Uzbek xalqi ham bundan istisno bo'lmay, u juda boy o'yin mero-siga ega. Xalq baqrida minglab o'yinlar mavjud bo'lib, bu-larning orasida hammaga ma'lum o'yinlar bilan bir kator-da, ayrim mintaqalarga xos o'yinlar ham bo'lgan, ba'zan bir qishloq o'yinlari boshqa qishloq o'yinlaridan fark qilgan. Bulardan tashhari, o'zbek xalkining an'analari orasida turli yoshdagilar, turli jinsdagilar, yil fasl-lari, shahar va qishloqlarga xos o'yinlar tizimi ham bo'lgan. O'zbek xalq o'yinlari orasida boshqotirma, so'z, qo'shiq, raqs-o'yinlar, voqeband, harakatli o'yin turlari mashhur bo'lgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat. T.: Adolat. 2003 y.
10. Etnomadaniyat fanidan ma`ruzalar matni. 1-qism. Farg`ona. 2001 y.

13-Mavzu: MILLIY XALQ O`YINLARINI TIKLASH VA RIVOJLANTIRISH

REJA:

1. Milliy xalq o`yinlarini tiklanishi.
2. O`zbekistonda Milliy o`yinlarning rivojlanishi
3. O`zbek xalq o`yinlarining xalqaro nufuzi.

Etibor bering

Xalq, o`yinlarining ta'qiqlanish sabablari ming afsuslar bo'lsinki, XX asrda, aniqroqi sho'rolar davridan boshlab xalq o`yinlari hayotdan siqib chiqarila boshlandi. Buning sabablari ko'p. Birinchidan, xalq an'analarini ta'qiqlash totalitar tuzumning yashirin milliy siyosati natijasi edi. Bu siyosatning asosiy maqsadi mamlakatda umumsovet xalqini vujudga keltirish edi. Biroq sho'rolar bu maqsadga tezroq va sun'iy yo'llar bilan erishishga intilishdi. Umumsovet xalqini vujudga keltirish uchun esa barcha millat va elat-larni bir-biridan ajratib turadigan xususiyatlarni, ya'ni milliy ong, milliy an'analar, milliy til va madaniyat-tini yo'q qilish lozim bo'ldi. Shuning bilan birga barcha uchun umumiy bo'lgan ong, til, odatlar, uyinlar joriy qilina boshlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003
10. Etnomadaniyat fanidan ma`ruzalar matni. 1-qism. Farg`ona. 2001 y.

14-Mavzu: Folklorshunoslik fani. Folklorning o'ziga xos xususiyatlari.

REJA:

1. Folklorshunoslik fanining paydo bo'lishi.
2. Folklorshunoslik fanining maqsad va vazifalari.
3. O'zbek folklorshunoslik fanining paydo bo'lishi.
4. Folklor atamasi.

Etibor bering

Xalq og'zaki badiiy ijodini o'rganuvchi fan folklorshunoslik yoki folkloristika deb yuritiladi.

Folklorni o'rganish tarixi unga nisbatan faqat ilmiy maqsadlarda yondoshilganlikni kuzatish bilan cheklanmaydi, balki insoniyat tafakkuri taraqqiyotida unga turlicha munosabatda bo'lgan ilm-fan va madaniyat arboblarning adabiy qiziqishlarini ham hisobga olishni taqozo etadi. SHu ma'noda folklorshunoslik asoslari qadimgi dunyo estetik tafakkuriga borib taqaladi. Qadimgi dunyo sayyohlari va tarixchilarining afsona va rivoyatlar, turli urf-odat va marosimlar haqidagi qaydlari, yozuvchi va bastakorlarning folklor to'g'risidagi ilk fikrlari folklorshunoslik uchun muhimdir. Folklor namunalarini yozib olishdagi birinchi tajribalar XI asrdan boshlab ko'zga tashlanadi. Mashhur Koshg'ariyning «Devonu lug'atit-turk» asaridagi folklor namunalari bunga misoldir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. –T., 2008.
2. Karimov I. A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. "Muloqot" 11. 5-son. 1998y.
3. Karimov.I. A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka taxdid.barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.1997.
4. Aminjonova I E. Qadimiy yodgorliklar qissasi. T. 1968.
5. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
6. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
7. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.

15-MAVZU: QADIMGI DAVR O'ZBEK FOLKLORI

REJA:

1. O'zbek folklori tarixini davrlashtirish.
2. Qadimgi davr folklori.
3. Qadimgi mif va afsonalar.
4. Turkiy xalqlarning qadimgi ishonchlari.
5. Qadimgi davr folklorining ahamiyati.

Etibor bering

Folklor taraqqiyotining bunday bo'linishi, albatta, shartlidir, chunki folklor asarlari o'z xususiyatidan kelib chiqib barcha davrlar uchun umumiylik kasb etadi. SHuningdek, ma'lum folklor asarining yaratilgan davri aniq bo'lmaydi. Ammo davrlashtirilganda ko'proq umumiylik nazarda tutiladi, ya'ni ayrim yozma manbalar, tarixiy voqealar hisobga olinadi.

Qadimgi davr folklori deganda qadim zamonlardan to X asrga qadar yaratilgan va ijro etilgan folklor asarlarini nazarda tutamiz. Tabiiyki, bu davrda yaratilgan folklor asarlarini qaysi manba orqali o'rganamiz yoki boshqalardan qanday ajratamiz degan savol tug'iladi. Qadimgi davr folklori haqidagi ma'lumotlarni bizga qadar etib kelgan ayrim yozma manbalardan, arxeologik topilmalardan o'rganamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Karimov I. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. –T., 2008.

Karimov I. A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. "Muloqot" 11. 5-son. 1998y.

Karimov.I. A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka taxdid.barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.1997.

Aminjonova I E. Qadimiy yodgorliklar qissasi. T. 1968.

Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.

Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.

Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.

16-MAVZU: O'ZBEK XALQ OG'ZAKI IJODINING RIVOJLANISHIDA XALQ MAQOLLARI, TOPISHMOQLARI VA QO'SHIQLARINING TUTGAN O'RNI.

REJA:

1. Maqollarning o'ziga xos xususiyatlari.
2. Maqol va matallar.
3. Topishmoqlarning badiiy xususiyatlari.
4. Topishmoqlarning turlari.
5. Qo'shiq haqida ma'lumot.
6. O'zbek qo'shiqlarining o'rganilishi. Qo'shiqlarning tasnifi.

Etibor bering

Maqol xalq hayotiy tajribalari xulosasini ifodalovchi hikmatli fikrlar majmuasidir. Maqol arabcha qavlun- gapirmoq, aytmq, so'zidan olingan bo'lib, aytib yuriladigan ifoda va iboralarga nisbatan qo'llanadi. Maqol og'zaki ijodimizning kichik janrlaridan biri hisoblanadi. Folklorshunoslikda kichik janrlarni paremiya deb atash ham qabul qilingan. maqollar hajm jihatidan ixcham bo'lsada, fikr va mazmun keng qamrovli bo'ladi.

Maqol o'z tabiatiga ko'ra xalqaro janrlardan biridir. Dunyoda o'z maqollariga ega bo'lmagan xalqning o'zi yo'q. CHunki har bir xalq hayotiy tajribalarini maqollar shaklida

avlodlarga qoldiradi.

Bizning taxminimizcha, har bir maqolning vujudga kelishida birorta ibratli voqeaning ahamiyati kattadir. Ana shunday hayot lavhasiga guvoh bo'lgan dono odamlardan biri ko'rgan-kechirganlariga xulosa yasab, maqolnamo gapni o'ylab topgan. Keyinchalik hayotiy vaziyatning takrorlanishi oqibatida birinchi aytilgan fikr asta-sekin maqolga aylangan. Tajriba shuni ko'rsatadiki, xalq orasida maqolning yashashi uchun hayotiy asos bo'lishi kerak. Bunday asosga ega bo'lmagan maqolning umri qisqadir. Jumladan, O'zbekistonda «Er haydasang-kuz hayda, kuz haydamasang- yuz hayda» maqoli mashhur. Ammo bu maqol Xorazm viloyatining aksariyat hududlarida tilga olinmaydi. Chunki Xorazmda er qatlami tuzilishida er osti suvlari yaqin bo'lganligi sababli dehqonchilik bilan shug'ullanadigan odamlar o'z erlarini kuzda haydamaganlar. Ma'lum bo'ladiki, faqat hayot tajribasida tasdiqlangan vaziyat haqidagi maqol xalq orasida yashaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. –T., 2008.
2. Karimov I. A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. "Muloqot" 11. 5-son. 1998y.
3. Karimov.I. A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka taxdid.barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.1997.
4. Aminjonova I E. Qadimiy yodgorliklar qissasi. T. 1968.
5. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
6. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
7. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.

17-Mavzu: Xalq og'zaki ijodida dostonchilik.

REJA:

1. Doston haqida ma'lumot.
2. Doston kuylovchilar va doston kuylash tartibi.
3. Dostonlarning tarixiy va tarbiyaviy ahamiyati.
4. Dostonchilik maktabi haqida. Namangan dostonchilik an'analari.
5. «Alpomish» dostonining o'rganilishi.

Etibor bering

Doston o'zbek folklorining keng tarqalgan va yirik janrlaridan biridir. Uning yaratilishi xalqimizning ma'naviy-maishiy qiyofasi, ijtimoiy-siyosiy kurashlari, axloqiy-estetik qarashlari, adolat va haqqoniyat, ozodlik va tenglik, qahramonlik va vatanparvarlik haqidagi g'oyalari bilan chambarchas bog'liq.

«Doston» so'zi qissa, hikoya, sarguzasht, maqtov va ta'rif, shon-shuhrat, mashhurlik ma'nolarida ishlatiladi. Adabiy atama sifatida bu so'z xalq og'zaki ijodi va yozma adabiyotdagi yirik hajmli epik asarni anglatadi. V.M.Jirmunskiyning yanada aniqroq ifodasiga ko'ra «Epos-bu

xalqning qahramonlik g'oyasi ko'lamidagi jonli o'tmishidir». Uning ilmiy-tarixiy qimmatini, ayni paytda juda katta ijtimoiy, madaniy-tarbiyaviy ahamiyati ham shundadir.

Folklorshunos olim Muhammadnodir Saidovning ta'kidlashicha, doston murakkab san'at asari bo'lib, uning doston bo'lishi uchun quyidagilar bo'lishi zarur:

- a) Ma'lum adabiy matn.
- b) Matnga mos musiqa.
- c) Kuylovchi xushovoz xonanda bo'lishi.
- d) Kuylovchi musiqa asboblariidan birini - sozni chala olishni bilishi.
- e) Kuylovchi shoirlik iqtidoriga va kuchli xotiraga ega bo'lishi.

Bu ta'riflarning biri ikkinchisini to'ldiradi. SHuning uchun ham dostonlar sinkretik - omuxta janr hisoblanadi.

Xalq dostonlarining ijrochilari O'zbekistonning turli hududlarida turli nomlar bilan yuritiladi. Masalan, Surxondaryo va Qashqadaryoning ayrim joylarida baxshi, yuzboshi, Janubiy Tojikiston o'zbeklari orasida jirov, jirchi, irchi, oqin, oxun, sannoch yoki sannovchi, shoir, xalfa, kampir va hokazo.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. -T., 2008.
2. Karimov I. A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. "Muloqot" 11. 5-son. 1998y.
3. Karimov.I. A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka taxdid.barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.1997.
4. Aminjonova I E. Qadimiy yodgorliklar qissasi. T. 1968.
5. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
6. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
7. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.

18-Mavzu: Xalq teatri va milliy raqslar.

REJA:

1. Teatr san'atining boshqa ijod turlaridan farqi.
2. Teatr san'ati janrlari.
3. Teatr san'atining ko'p shaklligi, uning turlari va janrlari.
4. O'zbek teatri san'atini tarixiy davrlari.
5. H.H.Niyoziy va o'zbek teatri
6. O'zbek sahna san'ati

Etibor bering

Insoniyatning madaniy taraqqiyoti tarixini antik teatrsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Ma'lumki, antik teatr mazmunan xalq hayoti, uning taqdiri bilan bog'liq ulug'vor g'oyalar teatri sifatida dunyoga kelgan edi. Qadimgi Yunonistonda esxil, Sofokl Evripid, Aristofan, Rimda Plavt va Senekalar yangi sahnaviy shakllar, umumlashgan falsafiy, teran badiiy obrazlar orqali el-yurtini jo'shqin sevishtirish, qadrlash e'tiqodlarini tarannum etdilar. Antik dunyodan bizga badiiy ijodning tragediya, komeiya janrlariga oid benihoya go'zal, badiiy yuksak adabiy namunalari etib keldi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. –T., 2008.
2. Karimov I. A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo`q. "Muloqot" 11. 5-son. 1998y.
3. Karimov.I. A. O`zbekiston XXI asr bo`sag`asida: xavfsizlikka taxdid.barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.1997.
4. Aminjonova I E. Qadimiy yodgorliklar qissasi. T. 1968.
5. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
6. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
7. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.

19-Mavzu: Ilk orta asrlar davrida tarbiya va pedagogik qarashlar

R E J A :

1. Movarounnaxrni arablar tomonidan bosib olinishi va ta`lim-tarbiya muxiti.
2. Vatanimizda duneviy pedagogika goyalari va uning nomaendalari.
3. Vatanimizda diniy pedagogik goyalar va ularning nomaendalari.
4. Uygonish davri ta`lim tizimi.

Etibor bering

Movarounnaxr (ikki daryo oraligi eki daryo orkasidagi joy) VIII asrda arablar tomonidan bosib olingan, xalkimiz ma'naviy xayotida jiddiy uzgarishlar sodir buldi. Islom dini ulkamiz ijtimoiy ma'naviy xayotida xukmron mafkura rolini uynay boshladi.

Islom dinini xalkimiz ijtimoiy-ma'naviy takomilidagi rolga turli karashlar majud:

1. Islom dini va arablar istilosini xalkimiz ma'naviy xayotidagi ta'sirni ideallashtirish. Bunday qarash "Avesto" va "Avesto" gacha davr tarixini yaxshi bilmagan va islom ruxoniylarining ayrim vakillari tomonidan e'tirof etiladi. Ularning fikricha: xalkimiz islomgacha yovvoyillarcha turmush tarziga ega edi, arablar bizga madaniyat, ma'rifat olib kirgan.

2. Tanqidiy asosda endashuv. Ovro'pa, Rossiya olimlari ateistik (xudosizlik) nuqtai nazaridan andashadi. Ularning fikricha arablar ulkamizga jaxolat, madaniyatsizlik, xurofatni olib kelganlar, boyliklarni talagan, tinch axoliga tajavvus kilganlar.

3. Islom dini va arablar istelosini ta'sirini xolisona baxolash, bunday qarash O'zbekiston mustakillikka erishganidan so'ng shakllanadi.

Islom dini va arablar istelosi o'lkamiz ta'lim va pedagogik fikrlarni tarakkiyotiga qanday ta'sir etdi?

1. Islom dini Vatanimizga chetdan kirib kelganligi tufayli xalk o'z ixtiyori bilan uni qabul qilmagan. Natijada xalq manaviyatining barcha soxalarida birdan xukmronlikka erisha olmagan.

2. O'lkamizda fan va madaniyatning o'sha davrda ilg'or darajada rivojlanganligi islom

goyalarini singdisha to'sqinlik qilgan.

3. Vatanimizda o'ziga xos ta'lim tizimi vujudga keldi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003
10. Etnomadaniyat fanidan ma'ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.

20-Mavzu: MA'RIFAT DARG'ALARI .

REJA:

1. XX asr boshlarida Turkistondagi ijtimoiy va madaniy hayot.
2. Jadidchilik harakatini yuzaga kelishi.
3. Turkistondagi jadidchilik namoyondalari.

Etibor bering

Rossiya hukumati tomonidan zabt etilgan Turkiston mustamlakachilik zulmining yorqin namunasiga aylandi. Mahalliy xalq turmush sharoitining yomonlashib borishi, milliy-diniy qadriyatlarning oyoq osti qilinishi, chet el sarmoyasining o'lkaga shiddat bilan kirib kelishi, o'lka boyliklarining bosqinchilar tomonidan shafqatsizlarcha talanishi ilg'or fikrli ziyolilarni befarq qoldirmadi. Shu bois milliy vatanparvar ziyolilar tomonidan mustamlaka asoratidan qutilish va taraqqiyot uchun kurashning turli yo'llari izlandi. Ushbu harakatlar natijasida vodiya ham XIX asr oxirlariga kelib jadidchilik harakati kelib chiqdi. Turkistondagi bu harakat XIX asr oxirlaridan 1938 yillargacha ma'rifatparvarlik harakatidan keng ko'lamli ijtimoiy-siyosiy harakat darajasiga ko'tarildi. Ushbu vaqt oralig'ida butun Turkistonda bo'lgani kabi, vodiydagi ziyolilar qatlami orasida ham turli guruhlariga ajralish jarayonlari tezlashdi. Fikr va qarashlarning turlicha bo'lishiga qaramay, o'lka ziyolilarini yagona Turkiston mustaqilligi g'oyasi birlashtirib turar edi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y
10. etnomadaniyat fanidan ma'ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.

21-Mavzu: ETNOPEDAGOGIKA VA MILLIY MA'NAVIYAT.

Reja:

1. Etnopedagogika va pedagogika nazariyasi.
2. Etnopedagogikaning xususiyatlari.
3. Etnopedagogika va millatning shakllanishi.
4. Etnopedagogika va milliy qadriyatlar

Etibor bering

Millatni milliy tarbiya shakllantiradi. Bu oddiy qaqiqat. Shuningdek, milliy tarbiya xalq pedagogikasining muqim yo'nalishi ekani qam isbot talab qilmaydi. Xalq pedagogikasi esa, xalq ijodining tayanchlaridan biri. Chun-ki xalqdagi ijodkorlik xususiyatini o'zini qam shu xalq pedagogikasi tarbiyalaydi.

Xalq ijodi - bitmas-tuganmas xazina. Uning boylik-laridan qancha ko'p baqramand bo'lsak, u kamaymaydi, balki shunchalik boyib boradi. Uni qanchalik chuqur va ko'p o'rgansak, u shunchalik ko'p yangi qirralarni zuqur etadi.

Xalq pedagogikasining muqim xususiyatlaridan biri shundaki u mil lat xususiyatlarining saqlanishini, qatto yaralishini ta'minlaydi, boshqacha aytganda u millatni millat sifatida, xalqni xalq sifatida saqlab turuvchi muqim asosdir. Xalq pedagogikasi bo'lmasa, xalq o'zining xususiyatlarini yo'qota boradi va oxir-oqibat boshqa xalqlar tarki-biga singib ketadi. Xuddi shu xususiyati tufayli u sho'ro-lar davrida tilga olinmadi, o'qitilmadi, unutishga max-kum etildi, chunki uning xalqni xalq, millatni millat sifatida tarbiyalashi sho'rolarning soxta baynalmilalchi-lik siyosatiga moe kelmas edi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. Etnomadaniyat fanidan ma'ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.

22-Mavzu: BAYRAMLARNING VUJUDGA KELISHI.

O'zbek xalq bayramlari tarixidan.

Reja:

1. O'zbek xalq bayramlari tarixidan.

2. Zardushtiylik dini bilan bog'liq marosimlar.
3. Islomgacha bo'lgan davrdagi bayramlar.

Etibor bering

Bayramlar eng qadimiy davrlardan boshlab inson hayotining eng muhim va tarkibiy qismiga aylangan. Ularsiz insoniyat hayotini mutlaqo tasavvur qilib bo'lmaydi. Bayramlar xalq hayotining eng yaxshi va go'zal tomonlarini aks ettiruvchi ko'zgudir. Bayramlar insoniyat hayotida shu qadar mustahkam o'rin egallaganki, ularni nishonlamaydigan hech bir shaxs, oila, jamoa topilmaydi. Shuningdek, har bir millat va elat, xalqning o'z taraqqiyot tarixi jarayonida shakllangan bayramlari mavjud. O'rta Osiyo xalqlari, jumladan, o'zbek xalqining ham eng qadimiy davrlardan shakllana boshlagan, asrlar bo'yi avloddan avlodga o'tib, kamol topib, bebaho merosga aylangan bayramlari ko'p. Bu bayramlarning ma'lum qismi turli sabablar tufayli yo'qotilgan, ayrim bayramlar esa qarama-qarshiliklarni yengib, ko'pgina fazilatlardan ajralsada, butunlay yo'qolib ketmagan, yana boshqalari esa xalq hayotida mustahkam o'rin olib, bizning zamonamizgacha yetib kelgan. O'zbek xalqining bayramlari qon-qardosh xalqlarning tarixiy - madaniy aloqalari jarayonida shakllangan va rivoj topgan, boshqa xalqlar bayramlariga ta'sir etgan va o'z navbatida qarama-qarshiliklar, to'siqlarni yengib, boshqa xalqlar tajribasi bilan boyib kelgan uzoq tarixga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y. .
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. Etnomadaniyat fanidan ma'ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.

23-Mavzu: Tabiat bayramlari. Navro'z va Xosil bayrami (4-soat).

REJA:

1. Tabiat bayramlari
2. Navro'z bayrami
3. Xosil bayrami

Etibor bering

Inson tabiatning tarkibiy qismi va farzandi sifatida vujudga kelgan va rivojlangan. Shu sababli insoniyatning eng qadimiy an'analari va bayramlari bevosita tabiat, undagi o'zgarisqlar, yil fasllari va mehnat jarayoni bilan uzviy boqliq bo'lgan. Hozirgi davrda ham insonlarda tabiatga oid bayramlarga tobora qiziqisq yanada oshayotganligini sezish mumkin. Tabiat qonunlariga ko'ra, unda muntazam o'zgarish, yangilanish bo'lib turadi: nimadir vujudga keladi, nimadir rivojlanadi va

o'z vazifasini o'tab bo'lgan hodisalar asta-sekin yo'qola boshlaydi. Bu qonuniyat barcha xalqlar bayramlariga ham tegishlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. Etnomadaniyat fanidan ma'ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.

24-Mavzu: QADIMIY DINIY E'TIQODLAR VA DINLAR.

REJA:

1. Totemizm va totemistik marosimlar.
2. Totemistik marosimlar evolyutsiyasi va o'ziga xos xususiyatlari.

Etibor bering

Er sharida paydo bo'lgan ilk din shakllaridan biri totemizm deb yuritiladi. Din tarixiga oid maxsus ilmiy adabiyotlardan ma'lumki, totemizm ilk urug'chilik davrida yuzaga kelgan diniy e'tiqod bo'lib, unga ko'ra ma'lum bir urug', yoki qabila, uning a'zolari o'zlarini biror hayvon, o'simlik, yoki buyum bilan qandaydir aloqador hisoblashgan va bu aloqa qarindoshlik deb tushunilgan. SHunga ko'ra, bunday hayvon, o'simlik, yoki narsa muqaddaslashtirilgan va unga sig'inilgan.

Totemizm ilk din shakllaridan biri bo'lishi bilan birga dinning juda murakkab ko'rinishlaridan biri hamdir. Aynan ana shu murakkablik ko'plab tadqiqotchi olimlarning mazkur muammoga murojaat qilishiga va bu borada o'zlarining ilmiy-nazariy mulohazalarini bildirishlariga sabab bo'lgan. Biz quyida totemizm va totemistik qarashlarning tarixi hamda uning o'ziga xos xususiyatlari borasida mulohazalar bildirishdan avval totemizning «totemizm» iborasi va uning tarixiga qisqacha to'xtalib o'tishni joiz deb bildik.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.

9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. Etnomadaniyat fanidan ma`ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.

25- Mavzu: SHamanlik genezisi va lokal xususiyatlari.

REJA:

1. Shomonlik e'tiqodini yuzaga kelishi
2. Shomoniylilik bilan bog'liq marosimlar.

Etibor bering

SHamanlik qadimda O`rta Osiyoda keng tarqalgan bo`lib, turkiy xalqlar tarixida muhim rol o`ynagan. Tarixiy manbalarning shohidlik berishicha shamanlik animistik e'tiqodlarning ma`lum bosqichida paydo bo`lgan. Ajdodlarimiz yordamchi ruhlar, ya`ni parixonlar, otaxonlar va momolar mavjudligiga, shuningdek dev va jinlar borligiga qattiq ishonishgan. Faqat ishonibgina qolmasdan, balki, shamanlar orqali ular bilan ruhan hamkorlikda ish ko`rganlar. Odamlar ruhlar shamanlarga xizmat qiladi, uning turli topshiriqlarini bajaradi, shamanlar odamlar bilan ruhlar o`rtasida muloqot qila olish qudratiga ega, deb ishonganlar. SHamanlar turli kasalliklarni davolash va daf qilish, yo`qolgan odamlar, jonivorlar hamda narsa-buyumlarni topish, kelajakni oldindan aytib berish, turli makon va zamonda sodir bo`layotgan voqea va hodisalardan boxabar bo`lish, tabiat hodisalarini o`rganish, o`limdan so`ng marhumlar ruhini oxiratga kuzatib borish va hatto yovuz ruhlar bilan jang qilish qobiliyatiga ham qodir deyilgan.

SHamanlikning asosiy belgisi ruhlar yordamida tanlangan, o`rgatilgan odamlarning ruhlar bilan aloqada bo`lishiga, shuningdek ularning ilohiy qudratiga ishonishdan iborat. SHamanlar jazava holatida ruhlar bilan muloqotga kirgan. Bunda homiy ruh shaman bilan bir butun bo`lib birlashadi yoki shaman homiy ruh ko`rinishini oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. Etnomadaniyat fanidan ma`ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.

26-Mavzu: Zardushtiylik dini bilan bog'liq an`ana va marosimlar.

REJA:

1. Zardushtiylik dinining paydo bolishi.

2. Zardushtiylik dinidagi marosimlar.

Etibor bering

Dunyoda yangi dinlarni insonlarga etkazuvchi, ijtimoiy-madaniy hayotda va tarixda o'chmas iz qoldirgan siymalar ko'p bo'lgan. Shulardan biri Zardushtdir. U eramizdan oldingi VII asrning oxiri va VI asrning birinchi yarmida Axura-Mazdani yakka-yagona Ilox deb e'lon qilib, tarixda birinchi bor vahdoniyat g'oya siga tayangan - zardushtiylik diniga asos solgan. Zardusht Spitama qavmidan (so'g'diycha Spitamen degan ism ham shundan kelib chiqqan) bo'lib, otasini - Purushasp, onasini - Dug'dova deb ataganlar.

Zardushtiylik ini bundan kariyib 3000 yil mukaddam Urta SHark, Urta Osiyodagi kupgina davlatlar xududiga yoyilgan va asosiy diniy e'tikodga aylangan. Eramizdan oldingi V-IV asrlardagi qadimgi yunon olimlarining asarlarida ilk bor Zardushtning nomi uchraydi. YUnonlar uni Zoroastra, u asos solgan dinni esa "zoroastrizm" nomi bilan yuritishgan.

Zardushtiylik atamasi dinga nisbatan shartli ravishda ishlatilgan. Bu hol dinni uning payg'ambari nomi bilan boglashdir. Aslida Zardusht dini Mazda Yasna deb atalgan, ya'ni Mazdaga, «Mutloq oqil» zotga sig'inish demakdir].

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqolol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. Etnomadaniyat fanidan ma'ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.

27-Mavzu: An'anaviy oila - turmush marosimlarda qadimiy diniy e'tiqodlar(4-soat).

REJA:

1. Oila va turmush marosimlarida diniy e'tiqodlar.
2. Farzand tugilishi bilan bog'liq marosimlar

Etibor bering

O'tgan XX asr so'nggi choragidan boshlab dunyo miqiyosida etnolog va sotsial antropologlar tomonidan marosimlarni xalq madaniyatining fenomeni tarzida o'rganishga alohida e'tibor qaratildi va aynan mazkur mavzu doirasida bajarilgan ilmiy tadqiqotlar fandagi dolzarb

mavzulardan biri tarzida e`tirof etila boshlandi. Ayniqsa so`nggi o`n yilliklarda dunyo miqiyosida kechayotgan globalizatsion jarayonlar etnik xususiyatlarning saqlab qolish omillarini va milliy marosimlarni tadqiq etish muammosini dolzarb muammolar tarzida kun tartibiga qo`yilishiga sabab bo`lmoqda.

Fanda qabul qilingan o`ziga xos mezonlarga ko`ra insoniyat hayotining muhim burilish nuqtalari bilan bog`liq holda o`tkaziladigan tadbirlar **oilaviy marosimlar** deb yuritiladi. Oila va oilaviy marosimlar etnosga oid madaniy va maishiy an`analar uzatuvchisi hamda davomchisi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. Etnomadaniyat fanidan ma`ruzalar matni. 1-qism. Farg`ona. 2001 y.

28-Mavzu: Nikoh to`yi marosimlarida afsungarliklar va qadimiy diniy e`tiqodlar simbiozi.

REJA:

1. Nikoh to`yi marosimlarida afsungarliklar
2. Qadimiy diniy e`tiqodlar simbiozi.

Etibor bering

O`zbek xalqining qadimiy rasm-rusumlari, dunyoqarashi, ishonch-e`tiqodlari, turmush-tarzi va hayot haqidagi falsafiy qarashlari, asrlar bo`yi jamlangan hayotiy tajribalari va turmush ko`nikmalarini o`zida mujassamlashtirgan eng jozibali marosimlarimizdan biri - nikoh to`yidir. Xalqimizning qadimiy e`tiqodlarini, madaniyat tarixi, orzu intilishlari, hayotga munosabatini o`rganishda nikoh to`yi bilan bog`liq marosimlar muhim ahamiyatga egadir.

Dunyodagi ko`plab boshqa xalqlar singari o`zbek to`y marosimlari sirasida nikoh to`ylari uzining turli xildagi marosimlarga, irim-sirimlarga boyligi, etnografik manbalarining rang-barangligi bilan alohida ajrab turadi.

O`zbek xalqi nikoh to`ylari majmuiga kiruvchi Farg`ona vodiysi o`zbeklari nikoh to`ylari ham oilaviy turmush va ma`naviy madaniyatning tarkibiy qismi bo`lib, uning ishtirokchilari tomonidan murakkab urf-odatlar va udumlar bajarilgan. Nikoh to`yi bilan bog`liq marosimlarda ko`plab qadimiy e`tikod va topinishlarni masalan, fetishizm, totemizm, tabiat e`tiqodi, olov va o`choq ibodati, ajdodlar e`tiqodiga sig`inish, shomonlik va boshqa bir qancha demonologik ko`rinishlar izlarini uchratish mumkin. Bularning barchasini bir mavzu doirasida yoritish mumkin.

SHu bois, ushbu bo`limda nikoh marosimlarida eng ko`p tarqalgan afsungarlik ko`rinishlarigagina batafsil to`xtalishni lozim topdik.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. Etnomadaniyat fanidan ma`ruzalar matni. 1-qism. Farg`ona. 2001 y.

29-Mavzu: Motam marosimlarida arxaik diniy e`tiqodlar izlari.

REJA:

1. Motam marosimlarining oziga xos xususiyatlari
2. Motam marosimlarida diniy e`tiqod izlari.

Etibor bering

Inson hayoti ibtidosidan intihosigacha turli-tuman marosimlar bilan ishtirok kiladi. Uning yoshi, maishiy hayoti va oilaviy holatida biror bir o`zgarish yuz bersa, ana shu o`zgarishlar muayyan marosimlar vositasida rasmiylashtirilgan. Ayniqsa, tug`ilish va o`lim turli tarixiy davrlarda va turli xalqlarning madaniy an`analarida inson hayotining eng muhim bosqichi tarzida e`tirof etilgan. Qolaversa, bu jarayonlar bilan bog`liq marosimlar o`tkazilish tartibining qat`iyligi va har bir hhududda o`ziga xos konservativ ko`rinishi bilan ajralib turgan. SHu bois bunday marosimlar va an`analar har doim tadqiqotchilarni o`ziga jalb etib kelgan.

Motam marosimlariga nafaqat marhumni dafn etish bilan bog`liq urf-odatlar, balki motam va u dunyo bilan bog`liq tasavvurlar va magik urf-odatlar, turli-tuman tabular, ehson va qurbonliklar, metempsixoz g`oyalar, marosimiy yig`ilar, qabr toshlar, aza marosimlari va kiyimlari kabilar ham kiradi. Demak, yuqoridagi fikrlarga asoslanib mazkur turkumga kiruvchi marosimlar nafaqat tavsifiy jihatdan, balki tarixiy va nazariy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega deb aytish mumkin. Shu bois tadqiqotning ushbu qismida o`zbek xalqining an`anaviy motam marosimlarida odat tarzida bajarilib kelinayotgan turfa xil urf-odatlar va rasm-rusumlarning genezisiga, aniqrog`i, motam marosimlaridagi qadimiy diniy e`tiqodlar bilan bog`liq ko`rinishlarga to`xtalishni va bu an`analarni batafsil taxlil qilishni joiz deb bildik.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.

8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y
10. Etnomadaniyat fanidan ma`ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.

30-Mavzu: O`ZBEKLARNING XO`JALIK AN`ANALARIDA DINIY - E`TIQODIY QARASHLAR SIMBIOZI(4-soat).

REJA:

1. An'anaviy dehqonchilik mashg'ulotida tabiat etiqodlari
2. Qadimgi urf-odat va marosimlari.

Etibor bering

Qadimgi an'anaviy dehqonchilik xo'jaligi va u bilan bog'liq marosimlar hamda agrar kul'tlar tarixchi, arxeolog va etnolog olimlar uchun doimo dolzarb va qiziqarli muammolardan biri bo'lib kelgan va bu borada mutaxassislar olib borgan ilmiy tadqiqotlar natijasida ma'lum amaliy natijalarga ham erishilgan.

Ayniqsa, O'zbekiston xududidagi dehqonchilik va dehqonchilik madaniyati tarixi, sug'orma dehqonchilikning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari hamda u bilan bog'liq bo'lgan urbanistik jarayonlar doimo dolzarb muammolardan hisoblangan. Inchunun, vatanimiz xududidagi eng qadimgi dehqonchilik madaniyati tarixi, dehqonchilik marosimlari va ularning genezisini tadqiq qilish o'tmish ajdodlarimizning turmush-tarzini o'rganishda, tarixiy jarayonlarni rekonstruktsiya qilishda hamda xalqimizning qadimgi davlatchilik an'analari va mintaqadagi qadimgi davrda yashagan xalqlarning xo'jalik yuritish an'analari va diniy e'tiqodlari tizimini ilmiy-asosli tarzda o'rganishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. Etnomadaniyat fanidan ma`ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.

31-Mavzu: CHorvachilik bilan bog'liq marosimlarda qadimiy diniy e'tiqodlar.

REJA:

1. Chorvachilik bilan bog'liq marosimlar.
2. Marosimlarda qadimiy diniy e'tiqodlar.

Etibor bering

Chorvachilik an'anaviy xo'jalik mashg'ulotlarining eng qadimiy ko'rinishlaridan va tirikchilik manbaini belgilovchi asosiy mehnat turlaridan biri hisoblangan. CHorvadorlarning turmush tarzi, ushbu mashg'ulot bilan bog'liq qarashlar, urf-odat va marosimlar etnografik materiallar asosida ma'lum darajada o'rganilgan. Biroq, chorvachilik bilan bog'liq qadimiy diniy tasavvurlar va e'tiqodiy qarashlar alohida tadqiqot ob'ekti tarzida xanux maxsus tadqiq etilmagan. Zero, qadimgi davrlardan, ya'ni jonivorlarni qo'lga o'rgatish va xonakilashtirish jarayoni boshlangandan e'tiboran chorvachilik bilan bog'liq marosimlar va urf-odatlarida xalqning hayvonot olamiga bo'lgan munosabati aks etishi bilan birga, ularning bir necha ming yillik mehnat faoliyati bilan bog'liq hayot tajribalari, makon va zamonga bo'lgan munosabati, ma'naviy qarashlari va shubhasiz, o'sha davr diniy e'tiqodi aks etgan. Biz uchun bu o'rinda ahamiyatli chorvachilikka oid marosimlardagi diniy qarashlar, aniqrog'i, islomgacha bo'lgan diniy e'tiqodlar va qarashlar bilan bog'liq urf-odatlar hamda marosimlardir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlool va ma'naviyat .T.: O'zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma'naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: Ma'naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2000.
10. Etnomadaniyat fanidan ma'ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.

32-Mavzu: O'ZBEK XALQI MODDIY MADANIYATIDA QADIMIY DINIY TASAVVURLAR VA E'TIQODIY QARASHLARNING ARXAIIK IZLARI (4-soat).

REJA:

1. Turar joylar bilan bog'liq urf-odatlar va rasm-rusumlarda qadimiy diniy e'tiqodlar.
2. O'zbek xalqining moddiy madaniyatida qadimiy diniy tasavvurlar.

Etibor bering

Etnologik yo`nalishda bajarilgan tadqiqotlarda moddiy madaniyat (turar joylar, kiyimlar, taqinchoqlar, oziq ovqatlar)ni odatda grafik tasvirlar, planlar, chertyojlar, rasmlar, fotosuratlar yordamida batafsil tavsiflash va ilmiy tahlil qilish o`ziga xos an`anaga aylangan. Lekin aslida ushbu ma`lumotlar etnologik tadqiqotlarning bosh maqsadi emas, balki asosiy maqsadni isbotlashga ko`maklashuvchi tavsifiy vosita bo`lib xizmat qiladi. Moddiy madaniyatning etnologik yo`nalishda tadqiq qilishda ko`zlangan asosiy maqsad o`rganilayotgan ob`ektning xalq ijtimoiy turmush-tarzi bilan aloqadorligini yoritishdan iborat. CHunki an`anaviy moddiy madaniyat namunalari insoniyat mehnati va ehtiyoji asosida yaratilsa-da, lekin uning ongli tafakkuri natijasi o`laroq u yoki bu ko`rinishni oladi. SHubhasiz, bu o`rinda moddiy madaniyat na`mnunalarida aks etuvchi ramz, belgi g`oya ko`rinishida ham qiziqarli bo`lib, bu bevosita u bilan bog`liq tasavvurlar, e`tiqodiy qarashlarni tahlil qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Boshqacha tarzda aytadigan bo`lsak, etnologlar uchun moddiy madaniyat namunalarining tavsifi emas, balki ularning inson bilan aloqadorligi qiziqarli hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. Etnomadaniyat fanidan ma`ruzalar matni. 1-qism. Farg`ona. 2001 y.

33-Mavzu: An`anaviy kiyimlarda qadimiy diniy tasavvurlar va ramziylik.

REJA:

1. An`anaviy kiyimlarda qadimiy diniy tasavvurlar va ramziylik.
2. O`zbek milliy kiyimlarining tarixi.

Etibor bering

Tarixdan ma`lumki, kiyimlar insoniyat turmush-tarzi taraqqiyoti bilan chambarchas bog`liq tarzda yuzaga kelgan. Qolaversa insoniyat tarixidagi ilk eng muhim ixtirolardan biri aynan kiyimni ixtiro qilinganidir. Chunki insoniyatni hayvonot olamidani uning tafakkur qobilayati ajratib tursa, ushbu taffakkurning bir mevasi libosdir. Qolaversa aynan kiyim insonlarni hayvonot olamidani ajratuvchi muhim tashqi alomatlardan biridir.

An`anaviy milliy kiyimlarning shakllanish tarixiga nazar tashlar ekanmiz bir necha ming yillar mobaynida uning qator muhim funktsiyalari tarkib topganligini ko`rish mumkin. Kiyimning birinchi va asosiy vazifasi -tanani sovuqdan va tabiatdagi turli boshqa noqulay vaziyatlardan va ta`sirlardan himoyalash bo`lgan bo`lsa kiyimlar taraqqiy etib borishi va unga tashqi (tabiiy) muhit, xo`jalik mashg`uloti, e`tiqodiy qarashlar, ijtimoiy, madaniy yo`nalishlardagi o`zgarishlar, milliy va diniy qarashlarning bevosita ta`siri natijasida ikkinchi muhim vazifasi, ya`ni jinsiy va ijtimoiy bo`luvchi hamda marosimiy - e`tiqodiy vazifasi ham paydo bo`lgan. Qadimgi davrga xos mifologik tasavvurlarga ko`ra har bir soha va predmetni o`ziga xos va mos ma`budasi bo`lgan bo`lib, SHumer-akkadlarning mifologik qarashlariga ko`ra kiyim-kechaklar ma`budasi Uyti nomli iloh bo`lgan Hozirgi kunga qadar etnologiya, san`atshunoslik, arxeologiya, madaniyatshunoslik kabi yo`nalishlarda o`zbek milliy kiyimlari tarixi, evolyutsiyasi, transformatsiyasi va mahalliy lokal

xususiyatlarni o`rganish borasida ma`lum ijobiy yutuklarga erishilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Istiqlol va ma`naviyat .T.: O`zbekiston. 1994 y.
2. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asrga intilmoqda. -T.: Ma`naviyat. 1998 y.
3. Karimov I.A. Ma`naviy yuksalish yo`lida. -T.: Ma`naviyat, 1998 y.
4. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma`naviyat va madaniyat tarixi. Farg`ona. 1998 y.
5. Imomnazarov M. Milliy ma`naviyatimizning takomil bosqichlari. T. 1996 y.
6. Ashirov A. Atadjanov SH. Etnologiya. T. 2007 y.
7. Ashirov A. O`zbek xalqining qadimiy e`tiqod va marosimlari. T. 2007 y.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg`ona. 1998 y.
9. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R . Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2003 y.
10. Etnomadaniyat fanidan ma`ruzalar matni. 1-qism. Farg`ona. 2001 y.